

Temat :Dominat jako absolutna forma cesarstwa.

Polecenie: Rola cesarza Dioklecjana w utworzeniu dominatu jako nowej formy cesarstwa.

Załączniki: skany podręcznika str.176-177.

Deifikacja (łac. *deus*-bóg)

Uznanie kogoś za istotę boską; ubóstwienie.

Czy wiesz, że...

Boski kult przysługiwał wyłącznie cesarzom lub przedstawicielom ich rodzin deifikowanym przez senat. Cesarze, którzy się źle zapisałi w pamięci Rzymian, mogli być pośmiertnie przez senat skazani na potępienie pamięci, czyli usuwanie śladów ich działalności.

w ręce **prefektów**. Z nominacji cezara sprawowali także swe urzędy **prokuratorzy** zajmujący się sprawami finansowymi. Z biegiem czasu w ciągu I w. rozbudowywano biurokrację. Liczba prokuratorów się zwiększała, a cesarz **Klaudiusz** (41-54 r.) zbudował wielką cesarską kancelarię. Od czasów cesarza **Hadriana** (117-138 r.) powoływano stałą radę cesarską (łac. *consilium principis*). Wykształcił się wówczas także zawodowy aparat urzędników pobierających regularne pensje. Nie wymagano już od nich kompetencji wojskowych, lecz znajomości prawa. Pobór podatków został całkowicie wyjęty z kompetencji zarządców prowincji i przekazany w ręce urzędników państwowych.

Istotnym elementem monarchii rzymskiej był kształtujący się boski kult cesarza. Za czasów Oktawiana był ostrożnie rozpowszechniany w prowincjach. Dopiero po śmierci władcy w 14 r. senat **deifikował** Oktawiana Augusta.

Za panowania cesarza **Septymiusza Sewera** (193-211 r.) zaczęła się kształtować instytucja **dworu cesarskiego**, czyli grupy wpływowych osób żyjących w otoczeniu władcy.

Wszystkie wspomniane wyżej zmiany w organizacji administracji państwowej miały jednak dla mieszkańców imperium rzymskiego mniejsze znaczenie niż edykt cesarza Karakalli z 212 r. Na jego mocy wszyscy wolni mieszkańcy cesarstwa otrzymali obywatelstwo rzymskie.

Dominat

W III w. umacniająca się władza cesarzy nabierała cech absolutyzmu. Cesarz **Aurelian** (270-275 r.), który po latach wewnętrznego zamętu i rebelii zaczął wyprowadzać imperium z kryzysu, używał w swojej tytulaturze zwrotu „pan i bóg” (*dominus et deus*). Cesarz nie był już pierwszym spośród obywateli, lecz stał się ich panem.

Nowej formie rządów cesarskich, zwanej **dominatem**, nadał kształt cesarz **Dioklecjan** (284-305 r.), syn wyzwolenca z Dalmacji. Dioklecjan zrobił karierę w armii, która po śmierci cesarza Karusa wyniosła go do władzy. Dla podniesienia nadszarpaniętego autorytetu rządów cesarskich wprowadził ceremonialne zwyczaje dworskie zaczerpnięte ze wschodnich monarchii despotycznych oraz hierarchiczny system

Podobizna cesarza Aureliana na aureusie złotej monety, III w.

Aurelian zdobył tron cesarski po tym, jak legiony naddunajskie ogłosiły go cesarzem. Od początku swego krótkiego panowania musiał walczyć przeciwko najeżdżającym cesarstwo plemionom barbarzyńskim i uzurpatorom wewnątrz imperium. Pokonał między innymi Wandalów i Gotów. Zarazem jednak zrezygnował z obrony Dacji i nakazał legionom opuszczenie tej prowincji. Zginął w wyniku spisku, zabity przez jednego z wodzów swojej armii.

1. Porównaj wizerunek Aureliana uwieczniony na monecie z podobizną Oktawiana Augusta z kamei zamieszczonej na 173 stronie podręcznika. Jakie dostrzegasz podobieństwa w obu przedstawieniach? Z czego mogą one wynikać?

Polecenie

organizacji dworu. W ślad za tym szło rozbudowywanie dworu i biurokracji dworskiej odgrywającej dominującą rolę w całym aparacie władzy. Cesarz otoczony wschodnim przepychem, odziany w purpurę, jedwabny, wyszukany strój i diadem z rzadka ukazywał się poddanym. Purpura stała się barwą wyróżniającą i zastrzeżoną dla rodziny panującej. Strój i ceremoniał uwypuklały wyższość i odrębność cesarza na tle pozostałych śmiertelników. Znalazło to wyraz w tytulaturze władcy oraz w nazywaniu „boskim” lub „świętym” wszystkiego, co dotyczyło jego osoby.

Dioklecjan zainicjował nową koncepcję źródła władzy cesarskiej. Została odrzucona możliwość uzyskania jej z rąk ludzi, a więc - jak dotąd - na drodze wyboru przez senat lub armię. Cesarz otrzymywał teraz władzę od bogów i mógł ją powierzać następcom lub współrządzącym. Absolutne rządy cesarza stawały się uzewnętrznieniem prawa boskiego. Ta koncepcja władzy, w której panujący był niejako namiestnikiem bogów oraz odzwierciedleniem władzy boskiej na ziemi, pośrednikiem między światem bogów i ludzi, była kontynuowana również po przyjęciu chrześcijaństwa.

Dioklecjan wprowadzał ponadto stopniowo nową formę rządów, zwaną **tetrarchią** (rządami czterech).

Z jego inicjatywy osłabiono pozycję namiestników prowincji, gdy w miejsce pięćdziesięciu prowincji utworzono sto dziesięć. Powołano

także wyższy szczebel struktury administracyjno-terytorialnej w postaci dwunastu **diecezji**. Istotne zmiany zaszły również w armii. Zmierzano one w kierunku oddzielenia dowództwa nad wojskiem od zarządu prowincji. Pod względem liczebnym armia wzrosła wówczas nawet do 600 tysięcy. Po doświadczeniach najazdów z III w. rozbudowano system fortyfikacji w głębi kraju i otoczono miasta potężnymi murami.

Tetrarchia, rzeźba ukazująca Dioklecjana z trzema współrządzącymi, XII w., Bazylika świętego Marka w Wenecji

Początkowo Dioklecjan sprawował władzę sam. Jednak pod wpływem zagrożeń wewnętrznych i konieczności osobistej interwencji w odległych częściach imperium powołał najpierw drugiego cesarza w osobie Maksymiana, tytułowanego również Augustem. Każdy z dwóch Augustów wybrał współrządzącego z nim Cezara. W ten sposób, przy zachowaniu integralności terytorialnej państwa, rządziło równocześnie czterech władców: dwóch Augustów i dwóch Cezarów. Każdy z nich działał na wyznaczonym obszarze, jednak bez formalnego podziału imperium. Po dwudziestu latach rządów Augustowie mieli abdykować na rzecz Cezarów, a ci po awansie na Augustów mieli wybrać nowe osoby jako Cezarów. Dioklecjan i Maksymian faktycznie abdykowali w 305 r., lecz reszta planu się nie powiodła. Pokusa sprawowania władzy była zbyt wielka i pozostali współrządcy nie chcieli dobrowolnie zrzec się rządów.